

*Ржевський Г. М., кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Гуманітарного інституту НУОУ (м. Київ)*

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ

В дані статті розглянута проблема психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів військової служби за контрактом.

В даній статті розглянута проблема психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів за контрактом.

In these articles the problem of psychological accompaniment of professional activity of junior commanders of military service is considered by contract.

Розбудова Збройних Сил України орієнтує кадри на науку та пріоритет якісних змін. Якість спеціалістів в першу чергу забезпечується ефективністю професійної орієнтації молоді, професійним відбором, а також інтенсифікацією підготовки, ефективним психологічним супроводженням професійної діяльності.

Характер війн шостого покоління, сучасного бою, нові види зброї та військової техніки надзвичайно ускладнюють бойову діяльність, обумовлюють підвищені вимоги до моральної та психологічної готовності всіх категорій особового складу частин та підрозділів при досягненні цілей збройної боротьби. Тому особливо актуальним є виявлення психологічних умов ефективності та надійності діяльності військовиків. Для військової теорії та практики дуже важливим є знання того, як впливає сучасна війна, бій на психіку людей, як управляти їх поведінкою в умовах бойової діяльності, спонукати до вмілих і самовідданих дій. Вивчення бойової діяльності (на прикладі сучасних війн та збройних конфліктів) дозволяє зрозуміти сутність та умови досягнення психологічної стійкості та готовності молодших командирів до бойових дій. Психологічне супроводження військово-професійної діяльності молодших командирів-контрактників у різних видах та родах Збройних Сил є одним із найбільш ефективних засобів оптимізації бойової та професійної діяльності молодших командирів.

Проблема психологічного супроводження професійної діяльності вже знайшла певне висвітлення в працях зарубіжних (Баумгартен Ф., Бодров В.А., Климов Е.А. та ін.) та вітчизняних авторів (Барабанщиков А.В., Глотчкін А.Д.,

Корольчук М.С., Криворучко П.П., Осьодло В.І., Блінов О.А., Макаревич О.П., Хміляр О.Ф., Макаренко Н.В., Сахадзе Д.І., Невмержицький В.М. та ін.).

Водночас проблема психологічного супроводження потребує подальшого розгляду, уточнення, поєднання з системою та досвідом професійно-психологічного відбору.

Мета й завдання статті полягає у вдосконаленні системи психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів-контрактників з урахуванням особливостей професійно-психологічного відбору в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети вирішено наступні завдання: визначено сутність, мету та завдання психологічного супроводження діяльності молодших командирів служби за контрактом від моменту прийняття рішення про підписання контракту до моменту його закінчення; вдосконалено систему роботи командира бригади (батальйону, роти, взводу), їх заступника з гуманітарних питань командира (бригади, батальйону, роти), начальника штабу (бригади, батальйону) та офіцерів відділу з гуманітарних питань бригади.

Наукова новизна статті полягає в тому, що: виявлено проблеми професійно-психологічного відбору в частині; проаналізована та вдосконалена система роботи посадових осіб бригади з психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів служби за контрактом; уточнено сутність, мету та функціональні завдання психологічного супроводження на етапах: оптації, професійної підготовки, адаптації, професійної діяльності та майстерності;

обґрунтовано комплекс психодіагностичних та психотерапевтичних методик, які використовуються на різних етапах психологічного супроводження.

Обраний напрямок дослідження пов'язаний з реалізацією Указу Президента України № 28/2004 від 12 січня 2004 року про «Про Концепцію гуманітарного і соціального розвитку у Збройних силах України», Державною програмою переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, що введена Указом Президента України №348/2002, Наказом Міністра оборони України від 30 вересня 2002 року № 322 введено в дію Інструкцію про організацію виконання вимог Положення про проходження військової служби солдатами (матросами), сержантами і старшинами Збройних Сил України.

Отже, основні положення виконаного дослідження можуть бути використані у системі психологічного забезпечення повсякденної діяльності військ (сил), для розробки керівних документів з питань соціально-психологічного супроводження діяльності Збройних Сил України, написанні підручників, навчально-методичних посібників з психології діяльності в особливих умовах, як підґрунтя для подальшої наукової розробки проблем психологічного супроводження діяльності молодших командирів служби за контрактом в екстремальних умовах діяльності.

Найважливішими заходами, як визначено в Державній програмі реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2011 року є оптимізація форм і методів комплектування професійної армії, створення сучасної системи підготовки та перепідготовки кадрів, раціонального розподілу молодших командирів за контрактом за спеціальностями, що забезпечить відповідність психологічних якостей контрактників вимогам військово-професійної діяльності.

Системність проведення заходів професійно-психологічного відбору є винятково важливою вимогою оптимізації та удосконалення процесу науково-методичного та кадрового забезпечення прийняття громадян України на військову

службу за контрактом. Практична робота по проведенню даних заходів у військах (силах) здійснюється за напрямками: психологічна діагностика (психологічне обстеження кандидатів на військову службу за контрактом; психологічне обстеження умов їх службової діяльності; психологічне обстеження соціально-психологічних явищ у військових колективах; визначення професійно-важливих якостей, здібностей); професійно-психологічний відбір та розстановка кадрів (розробка системи проведення ППВ на споріднену групу військових професій; проведення необхідних заходів ППВ; винесення заключного рішення про професійну придатність кожного кандидата; напрацювання пропозицій щодо комплектування військових підрозділів); консультативно-методична допомога (консультування кандидатів на військову службу за контрактом з особистих проблем; консультування командування щодо здійснення морально-психологічного впливу на контрактників); психологічна прогностика (прогнозування перспектив професійного розвитку кандидата; проектування змісту і напрямків розвитку індивідуальних морально-психологічних якостей кандидатів; напрацювання моделей поведінки контрактників у професійній діяльності; передбачення та прогнозування порушень військової дисципліни).

Системне рішення питань, пов'язаних із врахуванням факторів, які впливають на успішне виконання завдань контрактниками, перш за все індивідуальних якостей людини та підбором тієї посади, виконання обов'язків за якою співпадає з її вимогами до властивостей та якостей особистості, а також прогнозування професійної придатності за результатами досліджень, є підґрунтям продуктивного проведення практичної роботи щодо виконання Державної програми переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями за контрактом, комплексного вдосконалення їх професійної підготовки за різними військово-обліковими спеціальностями.

Важливу роль в побудові нової професійної армії, відіграє система психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів за контрактом.

Під психологічним супроводженням професійної діяльності молодших командирів служби за контрактом розуміється сукупність заходів спрямованих на підтримку професійної придатності, психологічної готовності до професійної діяльності та стійкості до впливу стрес-факторів службово-бойової обстановки. Психологічне супроводження складається з двох компонентів: психологічної підтримки і психологічної допомоги.

Визначено наступні етапи психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів служби за контрактом: етапі оптації, професійної підготовки, адаптації до професійної діяльності, етап професійної діяльності.

Основними завдання психологічного супроводження кожного з етапів професійної діяльності є: на етапі оптації виконуються наступні психологічні функціональні завдання: інформування щодо психологічних особливостей служби за контрактом та психологічних і психофізіологічних особливостей військових професій; виявлення осіб, схильних до девіантної поведінки; психологічне вивчення індивідуальних властивостей, які сприятимуть успішній діяльності в конкретно спеціальності; проведення спостереження за психічними претендентів до служби за контрактом; проведення індивідуальної бесіди, щодо професійного плану; психологічне консультування молодших командирів, які не можуть проходити службу за контрактом (чи службу за обраною посадою) в зв'язку з невідповідністю їх індивідуально-психологічних характеристик; підготовка психологічної характеристики оптанта та звітних документів. Завданнями, які вирішуються на етапі психологічного супроводження адаптації полягають в тому, щоб: визначити дезадаптуючі фактори військової служби; провести психодіагностику когнітивних, емоційних і соціально-психологічних порушень; психодіагностика екстремальних факторів, які сприяють дезадаптації; визначити суб'єктивні і об'єктивні фактори адаптації; проводити заходи психокорекції психічних станів та властивостей військовослужбовця. Завдання психологічного супроводження і професіоналізації полягають у: постійному контролю за перебігом, та проявами

психічних процесів, станів, утворень, якостей особового складу військових підрозділів; підтриманні психологічної готовності та здатності особового складу виконувати свої обов'язки: визначенні дезадаптуючих факторів військово-професійної діяльності; розвитку психологічної сумісності членів екіпажів та підрозділів; підтриманні та відновленні у особового складу психологічних якостей, які забезпечують високу психологічну стійкість при виконанні навчально-бойових завдань; наданні психологічної допомоги методами психологічного консультування та психотерапії військовикам, що її потребують; проведенні занять за методиками саморегуляції та вольової мобілізації або психологічної релаксації особового складу після сильних нервово-психічних навантажень; аналізі та прогнозуванні стану стомленості особового складу. Розробці рекомендацій командирів, щодо проведення заходів по його зниженню; психологічному вивченні функціонального стану й працездатності молодших командирів підрозділів за прямими та побічними показниками через кожних 2-3 тижні несення служби, а також осіб на яких було найбільше навантаження у період виконання завдань; створенні соціально-психологічних умов для виконання поставлених завдань підготовки; створенні дієвої системи психологічної реабілітації і надання допомоги психотравмованим військовослужбовцям; вдосконалення та розвиток індивідуально-особистісної мотивації молодших командирів-контрактників до активної військово-професійної діяльності; налагодження психологічної системи ефективного стимулювання сумлінної праці військових фахівців.

Розроблена система роботи посадових осіб бригади з психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів служби за контрактом охоплює командирів бригад, батальйонів, рот, взводів, начальників штабів бригад та батальйонів, заступника командира бригади (батальйону, роти) з гуманітарних питань, офіцерів відділення з гуманітарних питань бригади (офіцера з МПЗ військової дисципліни, офіцера ПЗ та психолога бригади). Розроблена система включає планово-організаційні заходи

Питання психології

психологічного супроводження та індивідуальну роботу офіцерів зазначених категорій.

Отже, теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що поглиблено знання про сутність та завдання психологічного супроводження на різних етапах діяльності молодших командирів служби за контрактом у ЗС України;

Таким чином, практичне значення полягає у тому, що розроблена система роботи посадових осіб бригади дозволяє вирішувати питання супроводження діяльності молодших командирів служби за

контрактом від моменту прийняття рішення про підписання контракту на військову службу до моменту звільнення з контрактної служби.

Велике значення має організація планування і організації психологічного супроводження професійної діяльності молодших командирів за контрактом, індивідуальний обсяг робіт який виконується посадовими особами бригади під час вибору професії (стадія оптації), професійної підготовки, професійної адаптації, професіоналізації, майстерності.

Література

1. Військові статuti Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 548 – XIV. – К., 1999. – 516 с.
2. Воєнна доктрина України: Постанова Верховної Ради України від 19.10.1993р. № 3529 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 43. – С. 19 – 25.
3. Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді: Указ Президента України від 25 жовтня 2002 року № 948 / 2000 // Слава і честь. – 2002. – 30 листопада.
4. Положення про проходження військової служби солдатами (матросами), сержантами і старшинами Збройних Сил України: Указ Президента України від 7 листопада 2001 року № 1053 / 2001 // Народна армія.– 2001. – 21 листопада.
5. Про Державну програму переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 348 / 2002 // Слава і честь. – 2002. – 27 квітня.
6. Інструкція про організацію виконання вимог Положення про проходження військової служби солдатами (матросами), сержантами і старшинами Збройних Сил України: Наказ Міністра оборони України від 30 вересня 2002 року № 322.
7. Тимчасова інструкція щодо організації і проведення відбору та прийняття громадян України на військову службу за контрактом на посади солдатів, матросів, сержантів і старшин: Наказ Міністра оборони України від 20 серпня 2001 року № 284 // Слава і честь. – 2003. – 1 – 4 лютого.
8. Бараннік В.А., Блінов О.А., Макарович О.П., Невмержицький В.М., Осьодло В.І., Хмільяр О.Ф. Психологічне супроводження професійної діяльності молодших командирів служби за контрактом Збройних Сил України: Навч. посібник. – К.: РОСА, 2008. – 344 с.
9. Генерал Армії України Радецький В. Негайна відмова від призову: реальність чи міф? // Військо України – 2008.
10. Корольчук М.С., Криворучко П.П., Осьодло В.І. та ін. Психологічне забезпечення професійної діяльності військових спеціалістів: Навчальний посібник. – К., 2001. – 70 с.
11. Криворучко П.П., Осьодло В.І., Проманенко О.П., Макаревич О.П. Психологічна робота у військах (силах). Навчальний посібник.– К., 2002.